



નવી  
ચાંદળી. ૧૪૬૩  
અને

ગુલજેર ચાર તથા હુમબદખાન ડગનો

હીંદુસ્તાની નાટક

આર્ય સુબોધ નાટક મંડલીને વાસતે

— ૧૮૨૨ —

બ ના વ ના ર

ખત્રી હીરજી લાલજી

— ૧૮૨૩ —

ખીજી વાર છપાવી પ્રગટ કરનાર

શાઠ ખીમજી લખમશીની કુંપની,

છપાવી વેચવાનો હક ઉપલા ધણીનો છે.

ખેત્ર કરવાનો હક આર્ય સુબોધ નાટક મંડળીને છે.

કુંબર્ધ મધે :

રિપોર્ટર્સ પ્રેસમાં છાપીઓ છે.

સને ૧૮૮૧—સવંત ૧૯૩૭.

કીંમત ૦૮



## ખેત

નીરદોશ છે ગમત આ ખરે ખરી ભાઈ,  
ઠયાં નોશો ત્યાં છે પપ્પશાની સગાઈ;  
સોખત કરી વેશાની જોણે આપી ધન માલ,  
નોશો તમો વાંચી તે પુરસોના હાલ.  
વેશાની સોખતનો આ બન્યો છે બનાવ,  
કમતર ની કલમમાં છે તેનો દેખાવ;  
પુરી કરજો વાંચી અને લજો તેને સાર,  
વેશાની સોખતનો આ ખરો છે ચીતાર.

---

૧૮૬૭ ના કાયદા પ્રમાણે આ ચોપડીનો હક શરવે  
કરતાએ રેજીસ્ટર કર્યો છે.

---



## ચાંદબી.

હિંદુસ્તાની અને ગુજરાતી નાટક—ત્રણ અંકી.

ચાંદબી—એક ખેસવા.  
 ગુલખેરૂ—એક ચોર.  
 હુમનદખાન—એક ઠગ.  
 ભઈઆ—એક નૌકર ચાંદબીકા.  
 ફુલચંદ—એક વેપારી.  
 રોમચંદ—ફુલચંદ વેપારીનો મુનીમ.  
 ફક્કડ—ચાંદબીકા આશક.  
 ખાદશાહુ—શાંકી, વગેયરા, વગેયરા.

## ચાંદબી.

બાબ પહેલા—પરદા પહેલા.

એક રસ્તા.

ગાના { એકીલા દખીલ હોતા હયે }  
 { ચાર ગાના ગાતા હયે. }

(તું આ જાન કરતા લખે—એ રાહ)

ગુલખેરૂ—તું કહાં હયે મરી જાન, મયે દીલદાર હું તેરા,  
 તેરે હુશનકે ખાઝરમે, ખરીદદાર હું તેરા—ટેક.  
 તું ગુલાબી ગુલ હયે, અમને ધરંમકા,  
 તો માહલ હું મયે ગુલકા, ગુલજર હું તેરા. તું કહાં

( ૨ )

ગુલખેરૂ—પુરનુર દીદકી ઝલક મુજે બતા,  
 હઝારો કર સીતમ સનમ, લાચાર હું તેરા. તું કહાં  
 કઈ છુપાતી હમશે તું આંધને, રૂખશાર કો,  
 એક બાસેકે લીએ જાતી, તલખગાર હું તેરા. તું કહાં  
 કયું ન મીલતી મુજસે, તું સનમ સંગ દીલ,  
 મયેદામે ઉલકતમે ગીરકતાર હું તેરા. તું કહાં  
 કહાંતક કર મએ તેરી, જુસતજુ સનમ,  
 અએ રશીક દેખતા મુજે તામેદાર હું તેરા. તું કહાં  
 (રશીક દાખીલ હોતા હયે)

— ગાના —

( વોહી રાહ )

રફીક—અએ રશીક રહેયે શીકર, તું શીરદાર હયે મેરા.  
 કહે અજીઝ કીસકે ગમશે સીના ફોગાર હયે તેરા—ટેક.  
 પતાબતાદે મુજકો વોહ સંગદીલ શતમકાં,  
 જાકે કર તલાશ, ફરમાખરદાર હું તેરા. અએ  
 દેતા હું મયે કૌલ વુજે, કરંગા વફા,  
 સફા કરંગા દરદકો, દીલ શાદ કર તેરા. અએ  
 ગમ અલમકુ છોડકે, અબકર મુજે બયાં,  
 ઢેગી હુવા ગુલખેરૂ, દીલ અએ બેકરાર તેરા. અએ

— ગાના —

( લે દૌલત આના જલ્દ—એ રાહ. )

ગુલખેરૂ—કઆ કહું રશીક મએને, દેખી અઝાયબ નારી,  
 ના હોતી મુજે તારીફ, ઝમાલયા બારી.  
 રફીક—કેહ કરતા અબાકો બંધ, છોડદે ગમકો,  
 કહાં દેખી નાઝની, તુંને જાહીર કર હમકો.

ગુલખેર—એક દીન રશીક મે ગયા શેલ કરને કો,  
હુર પરીકુ દેખકે, જનન લગી જલનકો,  
થી હરન કે માનીદ આપ, નરગીશ સરમાવે,  
વોહ રાતો દીન તસવીર ખાખમે આવે.

રફીક—ના કર જીકો રંઝીદા, સાથ ચલ મેરે,  
હો શાદ દીલમે, અએ રશીક અઝીઝ તુ ખારે.

ગુલખેર—અએ રશીક બ મૌઝબ તેરે કહેનેપે મએ તેરે સાથ  
ચલતા હું તો લાઝીમ હયે તુજકો કે મેહેરબાને હો મેરી મકશુદ  
કે અમન કો પહોચાદે મયે તેરા હેશાંતમંદ રહુંગા.

રફીક—અએ અઝીઝ ખુદા કરીમ હયે અંદ મુદતમે તું તેરી  
મંનજીલે મુરાદકો પહેંચેગા અબ સબ ગમકો તેરે દીલશે દુર કર,  
ઐર ચલ મેરે હમરા. (દાનો જન જાતે હયે.)

### બાબ પહેલા—પરદા દુસરા.

( એક ખુશનોમાં બાગ ઉસમે ચાંદબીકા મહેલ. )

[ચાંદબી અપની સાહેલી કે શાય કુચ બાતાં કરતી  
હયે ઐર દરવાઝેપે એક ભઇઆ ખડા હયે.]

ચાંદબી—અએ ખારી સહેલી ઇનદીનો આફતાબકી ગર-  
મી ઇતની તો હદસે અદા પડતી હયે કે દીલ ખેતાબ હુવા હયે,  
કબ બરસાદ આવગા કે મુઝે કરાર હો.

સાહેલી—અએ મેરી લાડલી તેરી ગરમી કુચ ઐર કીસ-  
મકી હયે. વો તેરે આશકકે આને સીવા મીટનેકી નહી.

— ગાના —

( આજ શામ મોહેલીએ બાંસલી બજાઇ—એ રાહ. )

ચાંદબી—કાસીદા તુ જાકે ખબર લાદે મારે ઇઆરકી,  
લાદે મારે ઇઆરકી તું લાદે મારે ઇઆરકી. કાસીદા.



ચાંદબી—હાઆરકી જુદાંઈ મે જાતી હયે જાન જાન રે,  
 રહેમ કર સુઝપે ખખર લાદે દીલદારકી. કાસીદાં  
 બહાર જોખનકી જાતી હયે હાઆર તેરે શીવા,  
 બગેચર માલી બાગમે માઈલ હુ ગુલજારકી. કાસીદાં  
 તડક તડકરે ન જાવે દીનકટે ગમખારીમે,  
 ગીરીઆં મે કર રાતો દીન લેલે ખખર લાચારકી. કાસીદા  
 જાતીકી જુશત જુમે જારે ઝલકા સીંદા,  
 હયેશાન માનુગી તેરા તુ લાદે ખખર હાઆરકી. કાસીદાં

— ગાના —

( એક ચતર નાર કર કર—એ રાહ.)  
 ચાંદબી—માહે કરફે પ્યાર, ગપે સૈકન દુવાર—ટેક.  
 માંદો આઓ આર, સુનરે સજની.  
 અએસો ડાંધ લગે દીલ મારે જલે, માહે  
 કરે અરજનાર આપો મારે દુવાર.  
 કરે હાઆર હાઆર સુનરે સજની,  
 આઈ જોખન બહાર પીઆ છોડ ચલે. માહે  
 [ગાના બંધ હોતા હયે, આર ચાંદબી પુમારુએ  
 ઇશકમે મસ્ત હો બયેઠતી હયે આર એક  
 સાહેલી ઉનકે બદનપે ગુલામ વ અતર  
 છીડકતી હયે.]

(ગુલખેર બાગકે બાજુસે દાખીલ હોતા હયે.)

ગુલખેર—અયે કાતીલ કાતીલ, તુ મુજે કંલા કર ચુકી.  
 અય નીગાહે સમસીર છુપાના કયા બજા.

— બેન —

ગુલખેર ગોર મેરા નામ, જેહાંમે મશકુર,  
 આયાં હુ માશુકકે ખાતર હુમે ઇશકમે ચકચુર.

એક શહેરમે દેખી નાઝની ન નવ ઝવાન,  
આતર મયે જીસકે ભરકતા હું ખીઆવાન.  
દીખા દીદ લીઆ છીન મેરા શખ રોકાર,  
અખ મીલા મેરી માશુકસે અએ પાક પરવરદીગાર.

(નાગાહ બાગમે દેખકે)

સુભાન અહ્લાહ માનીદ બકાવલી કે બગીચાંતો ઇલાંહી ખીલા  
હુવા હયે. (ચાંદખી દેખકે) આ હા, ક્યાં ચાંદસે મુખડેકી ઝલક કીસ  
નાઝો અદાસે સોનેરી ખુશીયે બયેહી હયે, ઇસકે ભયોની કમાન  
પલકોકે તીરસે દીલે આશકકો નીશાંન કરતી હયે. દોનો જીવકે  
નાગ ડસનેકો દીલે આશકકો બલખા રહે હયે દોનો રૂપશારકુ  
દેખકે બાગમે ગુલાબખી શરમીદે હોતે હયે. બયે લાલીન માનીદ  
ગુલલાલા કે ખીલ રહે હયે.

— બેત —

ક્યાં કહું ઇસ પરીકી સીકતકા બયાં,  
તારીફ મે મેરી હયે કમજોર ઝયાં.  
જવાંતીકે બાદલ મયે છુપા હયે મહાતાબ,  
ઇન ગરમીસે હોશનસે દીલ હુવા હયે ખેતાબ.

અએસા હસીન ચેહરા રૂએ ઝમીન પર મેરે દેખનેમે અખ-  
તક ન આયા ઇસકે હુશનકા તાબ મેરે દીલકો ખેતાબ કરતા હયે  
વોહ લાજા કામ લયોકી ચહામે જી મેરાયે ખુદીસે ગીર પડા હયે.  
ઐયાર અતીશે ઇશકસે સીતા ચાક હુવા હયે. હા? જખતક ઇસકે  
આહેવાલસે બ ખુખી વાકીફ ન હુગા તખતક હીયાંસે આગે કદમ  
ન રખુગા (બાગમે દેખકે) કોઇ આદમીખી નઝર નહી આતાકે  
ઉસકો મયે પુછું. (ભઈએકુ દેખકે) અએ ભઈઆ, અએ ભઈઆ  
જરા હીયાંતો આ.

ભઈઆ—કહા ચીહના લગાવત હો. કહા તોકો ખખર નહી  
કે એ મકાંન ચાંદખીકા હયે.

ગુલખેરૂ—હા ! એહી મેરી જાન, અપ્પ જી હયે તેરેપે ખુ-  
રખાં અગરચે એહ હુર પએકર મેરે હાથમે આવેતો કયા શીર  
ખંદેકે તગદીર ખુલ જાવે. ઉમએદ, ઉમએદ, અપ્પ આધ મેરી  
ખર સખર દીલદરદમંદ અપ્પ કર તું સખર. (ભધએકુ) અએ ભ-  
ધઆ ઉસે જાકે કહેદે કે બહારસે કોધ સૌદાગર આપકી મુલાકાત  
કરનેકુ આયા હયે.

ભધઆ—કહા તોરે નૌકર હયે જો ઉસે જાકે કહેદે.

ગુલખેરૂ—સચ હયે કે તું મેરા નૌકર નહી. (નોટ ખતાકે)  
લેકીન ધનકા તું નૌકર હોગા. ભધઆ જરા પીછાડી હાથ કરતો.

ભધઆ—કહા હમ લાંચ આવત હયે.

ગુલખેરૂ—નહી નહી, નોટ પચાતે હોગે. (નોટ દેતા હયે)

ભધઆ—(નોટ લેકે) નહી નહી ભધઆ હમકો ના ચાહીએ  
અછા અપ્પ ઉસકો જાકે કયા કતું.

ગુલખેરૂ—ઉસે જાકે અએસા કહેદે કે બહારસે કોધ સૌદા-  
ગર આપકી મુલાકાત કરનેકો આયા હયે.

ભધઆ—ધતનાતો હમારે આપ દાદખી ના સીખેયે અએ.

શો જાકે કહેદુ કે દરવાજેયે કોધ સૌદાગર આકે ખડા હયે.

ગુલખેરૂ—બહાત, ખુખ.

ભધઆ—(ચાંદખીકે પાસ જાકે) બાઈ સાહેબ, દરવાજેયે  
કોધ સૌદાગર આકે ખડા હયે. વોહ તુમે પુછતા હો.

ચાંદખી—(ગુલખેરૂ દેખકે) આ, હા, કયા ઉસકા નુરાની  
ચહેરા ધસકુ દેખ મેરે સીનેમે ધથકકી આગ ભડક રહી હયે.

— ખેત —

પુછેગા મુજકો તો મયે દોગી જવામ,  
ભધઆ ઉસે અંદર દાખીલ કર સીતામ,

ભઈઆ—(ગુલખેર કુ) અમે હજરત આપકુ હમારે સર-  
કાર આંદર ખોલાવત હો.

ચાંદખી—(ઉઠકે) આમમે ઝનાખ બયેહીએ.

ગુલખેર—હા સરકાર આપની બયેહીએ.

ચાંદખી—(દીલમે) યકીન હયે કે એમયે આદમની ત્રેરા મુસ્તાક  
હયે. અખ મયે કીસ તરેહ અપને દીલકા રાજ ધસસે ખોલું.

—ખેત —

ધશક કયા સે હયે, કીસી કામીલસે પુછા ચાહીએ.

કીસ તરેહ જાતા હયે દીલ, બેદીલ સે પુછા ચાહીએ.

અમે શાકી શરાબકા સીસા હાઝીર કર ઝૈર એક જામ  
ભર જનાખકા દે.

ગુલખેર—(જામ લેકે) અમે શોહરે આશક અગર હુકમ  
હોતાખ મૌઝીખ હમારે રવાઝકે મયે તુઝે એક જામ ભરદું.

ચાંદખી—(મુશકુરા કર) બા ખુશીસે.

(ચાંદખી ઝૈર ગુલખેર અપસમે શરાબ પીતે હયે

ચાંદખી—(પાન ખનાકે) લીજીએ ઝનાખ.

ગુલખેર—(હાથમેસે લેકે) અહા કએસે નરમ નરમ હાથ  
હયે, અમે નાઝુક બદન આજ બાદ મુદતસે આપકી તારીફ સુત  
રહાહું કે આપ ગાનેમે બડે ચાલાક ઝૈર જોહાને પશહુર હો, તો  
એક અએશા ગાના સુના કે હમારા દીલ ઝરા બેહેલાધએ.

ચાંદખી—બહોત, ખુબ.

ગુલખેર—અલ છઝેર છઝેરે તરે ખુલ ખુલી અજાજકુ.

—ગાના —

(ત્રેઠા પ્રાણ કનૈયા સજની—એ રાહ.)

ચાંદખી—શુનો પીઆ, પ્યારે દીલજની,  
મયે તુમપે શીદા કરું જાન, હોજાઉ ખુરબાની—ટેક.  
ભાલી ભાલી મુરત મીઠી મીઠી મુરત,  
અદાએ બાકી ચહેરા નુરાની.

શુનો૦

( ૮ )

ચાંદબી—મધ ભરી અંખીઆ દેખી સમતકી,  
હરન હુવે ખુરખાની. શુનો૦  
તોહેખીન સજના મોકુ ચેન નાહી,  
પીયા ખીન જીઆકુ હચ્ચે રાની શુનો૦  
ઉલકતમે આકૃત અચ્ચેસી ન દેખી,  
કીઉ કટે મારી જીંદગાની. શુનો૦  
સીતમ હયે કચ્ચેસા સનમ હાચ્ચે મુજપે,  
જુઠાઈ દીલમે કીઉ ઠાની. શુનો૦

ગુલખેર—અચ્ચે સરકાર તુમારે શીરી હલકસે મયે ન્યાહેત  
ખુશ હુવા હું જી આહાતા હયે કે એક ઝૈરખી સુનુ.  
ચાંદબી—એ ઝનાખ દીલોજાંસે શુનાતી હું.  
(ગાના ગાતી હયે)

— ગાના —

( દેખો દેખો બંગાદકી—એ રાહ. )  
ગયા યાર મેરા અખ ઝોધ નહી,  
ગઈ રેન મોકુ તો અચ્ચેન નહી. ગયા યાર૦  
સુની સજન કચ્ચે સીતાધચ્ચે હવેલી,  
સનમ સુન એ જીંદગી અખ ભાતી નહી. ગઈ રેન૦  
અરે ધઆર ઉલકતમે આકૃત એ કચ્ચેસી,  
કપ્પુ ન યેને ભરકે મે સોધ નહી. ગઈ રેન૦  
અગર ધઆર આવે છાતીસે લગાઉ,  
કર હાર ગલે કામ એ છોકુ નહી. ગઈ રેન૦  
કર જન ખુરખાં અગર દીદ દેખુ,  
મુજે માલે હૈલતકી પરવા નહી. ગઈ રેન૦

ગુલખેર અચ્ચે માલીક મયે તખતે ઝમીયે હુંયા ખીલીશત  
મે હુંધયે રશકે અમન આવાઝ. આદમકે હલેકસે નીકલી યા

ખીહીસ્તકે હુરે કે જલસે આપ અમે ગેતી પનાહ કરીમે કાર સાજ. વોહ વખત ક્ય આએગા કે એ જુલ જુલ મુને મીલે ધન સરોદે સરાખથે બદન મેરા ઇતના તો ખુશીસે ખુલ ગયા કે અબસ ધન કપડો મેખી નહી સમાતા. અમે સરકાર જાએસી આપકી તારીફ સુનીથી વએસાહી તુમારા કામ હયે. અબ મએ પુછતાહું કે આપકા મુખારીફ નાવ કીઆ હયે.

ચાંદબી—અમે જનાબ ચાંદબી કરકે હમાર નાવ હયે.

ગુલબેર—બહોત ખુબ આપ કીસીકે તાએમે હોયા નહી.

ચાંદબી—અમે મેહેરબાન ધરી સહેરકા એક હમજદબાન કરકે ઠગ હયે ઉસકી મએ આશના હું લેકીન રાતકી નહી દીનકી હું.

ગુલબેર—બહોત ખુબ. (દીલમે) મુઝેખી રાતકી જરૂર હયે (ચાંદબીકું) ઐર હમારે તાએમે આપ રહોગે.

ચાંદબી—બા ખુશીસે, મએ આપકી હું.

ગુલબેર—(નોટ ગીનકે) અમે ચાંદબી લીઝીએ હમારા એ છે. મહીનેકા દરમા અબસ છે હજાર રૂપઇએ હયે (દીલમે) ચોરકું કુચ હોલતકી પરવા નહી. (ચાંદબીકું) સુન એ ચાંદબી વસલકી રાત કરીબ આવે ઇતની મેહેરબાની કર.

ચાંદબી—અમે શએર દસ્ત, મએને તુજપર બોહોત મેહેરબાનગીકી હયે કે રઝા તુજકો મેરે ગુલસનમે શએર કરને કીદી અબ જયાદા કયા ચાહતા.

ગુલબેર—સચ હયેકે ઇસ ચમન રશકે ઇરમીકી મહક અખતક કીસી જુલ જુલ નેનલી મગર અમે ગુલર મએ માઇલ હું ગુલબદનકા શીર મુને ગુલસે કયા ગરંજ તેરે ગુલ્ફ સીઆ ફામકે કાકુલકી આગે સુખજલ કયા ચીજ હયે. મુકાબીલા ફકત તેરે પેએ રહનકી ખુશખોશકા ઇસ ગુલીસતાનકા કોઇખી ગુલ ન કર શકેગા મકદુર નહી ઇન નરગીશકી કે તેરે ચર્મો લહેરકે રૂપરૂમ માર

શકે યા હસ લાલાકી કે બરાબરી તેરે રૂપશાર કી કરે. જ્ય અ-  
એસી ખુબીએસે આપ પુર હો તો શીર લાજીમ હયે કે તું મારી  
ખુશીએએ બેકલ ખુલ ખુલકે કરાર દે.

ચાંદબી—અએ મેરે માહલ મહેરબાં તુમારે શીરીન સુખનપે  
વાર ઐર ખુરબાન હોતી હું અએ ખ્યારે કલ વરજકી રાત  
હોગી.

ગુલખેર—અએ ખુબસુરતી કે બાગકે તરેહદાર ગુલ અબ  
મયે રૂપસ્ત ચાહતા હું.

ચાંદબી—આહએ મેરે મહેરબાં.

ગુલખેર—હા મેરી જાન. (બાજુપે) આહ ઇન ચાંદકે તુકડેકુ  
છોડકે જાનાજી મેરા ચાહતા નહી. કૌનસે કમખખતકા જી ચાહ  
કે અએશી ખુશનુમાં જાયકો છોડકે ચલા જાય. (ચાંદબી કે પાસ  
જાકે) ચાંદ ચાંદ મેરા જી ચાહતા નહી કે જાન તુજે મે છેડકે  
જાકે પર અએ મેરી આરાંમજાં મએ કલ આકે મીલુગા.  
(જાતા હયે.)

## બાબ પહેલા—પરદા તીસરા.

( રસતા )

[હમજાદખાન દાખીલ હોતા હયે ઐર  
સામનેસે ઉતકે રશીક આ મીલતે હયે]

હમજાદખાન—કહું દોસ્ત તુમ કહાં જાતે હો.

પહેલા રક્ષીક—એ રશીક તુમારે ધરપ હમ આતેથે ઐર  
તુમ હમકો હીઆહ મીલે ચલો એવી ઠીક હુવા અબ કહીશ્વર  
કરનેકા ઇરાદા હયે.

દુસરા રફીક—શહેર કરનેકી ખાત છોરદે. ઝૈર હમનત-ખાન કે સાથ જાંછગે ઝૈર કુચ અછે અછે ગાને સુનેગે. (હમનદખાનકુ કહેતા હયે) અએ રફીક આજ હમકુ કોઇ જલસેમે લેકે ચત. ઝૈર ગાનેકી ખાહાર ખતા.

હમનદખાન—અએ દોસ્તો પએછાન તો મેરી સેંકડ-ઠીકાંનેયે હયે. લેકાન આજતો મેરી માશુકકે વાહ જલસા હયે તો વાંહ મએ તુમે લે ચલું. પર કુચ અસરશીઆ તુમારી પાસ રખીઆ. કીઉકે મયે તુમ દોનોકુ વાહ સેઠ ખનાઉગા ઝૈર મે તુમારા નૌકર ખનજલુંગા.

પહેલા રફીક—મેરે પાસ દસ હજાર અસરશીઆં હયે વો મયે તુજે દેતાહું. ઝૈર મયે જબ ગરકુ જાંઉ ઉસ વખત તુ મુજે દે દેના.

હમનદખાન—સુન અએ રફીક જલસેસે ઉઠેંગે પીઝે મેરે ધરકો અએંગે વાહસે મયે તુજે દસ હજાર અસરશીઆ દે દુગા. એકીન આતા હએ કે નહી.

બીજો રફીક—દસ હજાર તો ક્યાં. બેકીન દસ લાખ હો તો પી હમે એકીન હયે.

હમનદખાન—તો જરા આપ ટેરીએ, હીઆં મએ ગાડી લેકેયે આયા. (જતા હયે)

પહેલા રફીક—( દુસરેકો ) અએ રફીક ગાડી લેને ગયા વો અખતક કીજે નહી આયા.

દુસરા રફીક—મએ ક્યાં જાતું કે વો અખતક કીજે નહી આયા.

પહેલા રફીક—દસ હજાર અસરશીઆં મયે તેરે પાસસે લઉગાં.



( ૧૨ )

દુસરા રફીક—મએ એક દમડી દેનેકા નહી.

પહેલા રફીક—મએ તેડી ચમડી લઉગાં. અપ મેરે સાથ  
તો ચલ કે વોહ કઉનસી રાહેસે ગયા. ઉસકુ દેખે તો સહી.  
(દોનો જતે હયે)

બાબ પહેલા—પરદા ઝોથા.

( ચાંદબીકા દીવાનખાના )

[હમજાદખાન દાખીલ હોતા હયે.]

ચાંદબી—આધએ શેઠ.

હમજાદખાન—હા દીલબર આપ ખુશતો હો.

ચાંદબી—( મુસ્કુરાકર ) ભલા શેઠ મયે પુછતીહુ કે આપ  
આજ કહાં ગયેથે જો દેર લગ ગઇ.

હમજાદખાન—સુન અએ દીલબર મેરે રશીકાને મુજે  
આજ દાવત દીધી તો મએ વાંહ ખાનેકુ ગયાથા. કયા હરકીસમકે  
ખાને પકાએથે ઝૈર શરાબકા દૌર ચલ રહાથા.

ચાંદબી—( મુસ્કુરાકર ) અએ ખ્યારે દીલદાર મુજકો વાંહ  
યાદ કીધી.

હમજાદખાન—અએ જાન તુજકો તો મએ દમપે દમ યાદ  
કરતા હું. પર અએ ચાંદ અપ સાખ ખાતે છોડ દે. ઝૈર દોઢ  
અએસા ગાના સુના કે સરાખસે ચરત હુવે બદનકો આરામ  
હો જાય.

ચાંદબી—હાં શેઠ મયે સુનાનેકું તઇઆર હું.

— ગાના —

## દા ૩૬

પીલે મેઢા જામ ખાલમ પીલે મેઢા જામ,  
 પીનેસે હોવે આરામ ખાલમ ;  
 કયું બધેડે બનકે બેકામ ખાલમ.  
 મયેકે પીનેસે આરામ હોવે ઝીર પડે ખુમ ચેએન,  
 પ્રોતમ ધ્યારો સેજપે, શીર જાવે ખુશીમે રહેન. ખાલમ  
 સાજન મારો છેલ છપીલા પીવે મેઢા જામ,  
 રોશન હોવે રજની સખીરી ઝીર મીવે આરામ. ખાલમ  
 ધ્યારકી મએ રાહ દેખું કમ આવે પીઆ.  
 ન દીદ દેખું દીલદારકો મેરો જલ જલ જાએ જાઆ. ખાલમ  
 ખાતર તેરે મયે દીવાની સુનરે તું ખાલમ,  
 હીઝરમે હએરાન હુ કહુ આહઝારીવ ગમ. ખાલમ  
 ભરભર મયેકા જામ મએ દેતી પીવે મેરો દીલદાર,  
 તું'ં રસીલા તું'ં છપીલા તું'ં ગલિકો હાર. ખાલમ  
 જોર અપટ મોસે સોવે લપટવો છલબલ હે ભાતી,  
 ન આવે દીલભર સેજ પરતો ગમસે કટે છાતી. ખાલમ  
 અરે ધ્યાર લગાકે ધ્યારા તુને લીઆ મેરો દીલ છીન,  
 પ્રોત લગાકે છાડ ગયો મએ રોતી હું રોતો દીન. ખાલમ

## અંત્રા

દાર તો માર પીએરે રાતા રાખે નેન,  
 શુતો શહેબો જાગશે તો થાશે રંગની રેન. ખાલમ  
 થોડા મેરો કમ ચલેરે દીન થોડા ધર દુર,  
 શેજ છોડી કામીની માર જોખન જાએ ભરપુર રાજ  
 શાંજ પડેને શહેબો મારો દારોડી પીવા જાએ,  
 અડધી રાતે આગણે આવે મારો નાજુક જીવ ધભરાએ.

ઊંચે પાએ ઢોલીએ ઢીલી પડી નવાર,  
 શાહુડો રંગ ભીજીએ કાંધ રમીએ રાજ કુમાર.  
 રાત પડેને શાહેણા મારા નાવે સુવા ઘેર,  
 શાકનડી ઘેર જમ શુભે મારી આંખમાં આવે ઝેર.  
 દારૂ તો દગ દગ કરે રૂ પીએલા કરે પુકાર,  
 ભર દેવે મરગ લોચની તમે પીએ ને રાજ કુમાર રાજ  
 શુરજ થાને પુજ શારે ભર માતીરે થાર.  
 દો ઘડી માડો ઉગળે મારા શહેણા એલે શીકાર, રાજ  
 આંખ તડે જીઆરા જલેરે ડોઅલ ફેરાદે.  
 આવણુકી ઝડીઆ લગી કાંધ જાડો ઝાકાદે રાજ  
 દારૂડાનાં શંગમાં કાંધ છેલ મડયા બે ચાર.  
 લાખ ટકાનું ઝુમણુ ગઉ શોક નડીને હાય, રાજ  
 ઊંચી નીચી શેજડી માથે ચડયો ન જાએ,  
 કેળો મારા કંથને મને ગોદીમાં લઇ ચડી જાએ, રાજ  
 હાજર પીડો હાયમે કાંધ ઉભી શલુની નાર.  
 શાન કરી હું આપુ તમને આવો મારા દીલદાર, રાજ  
 પ્રેમે પધારે પાઉજી મારા મેં પાથરીએછે પલંગ.  
 રશીઆ મારા રશથી ભરયા કાંધ આવી ઉડાવો રંગ, રાજ  
 તે વાવીએ કાકડી કાંધ મેં વાળ્યું ખડખડ  
 તે રાખી તારી જાતડી તારે મેં રાખ્યો રજપુત. રાજ  
 હુમજાદખાન—અયે નાજુક બદન માનીદ ખુલ ખુલકે હલ  
 કકા એક ઝાંરખી શુના.

— ગાના —

લાદે પંજાખી લોગ—એ રાહ.

ચાંદબી—કપ આવે બસંત બહાર ચારસે મયે હોરી એલુંગી,

ભર ભર માર રંગ હાય પીચકારી લે લઉગી.

( ૧૫ )

ગુલ ગુલાબ ગુલ શીતમ ચમેલી કલીઆં મંગાલુગી,  
સજ સોલે સીનગાર કાગ મેં બનહન બયેહુંગી. કબ  
કેશરકો સબ રંગ બનાકે સાજન ઢોલી બહિગી,  
અપને અંગનમે બેલ રંગ ગગનોમે ઉડાવુંગી. કબ  
પીઆલો આવે દરશ દીઆવે બલૈયા મયે લહિગી,  
વજે વજેકી કલીઆં સેજ ગુલસનમે ખીચાવિગી. કબ  
નહી ચએન મોહિ રએન પીયાખીન કીસેજ કહુરી,  
પીઆ ખીન સુની સેજ આગ ગુલસકો લગા દુગી. કબ  
હુમબાદખાન—અએ નાજુક બદન તેરે ઇન શીરી હલકસે  
મએ નીહાએત ખુશ હુવાહું.

— બેત —

ચાંદ ચાંદ તું શાઅદ હયે એક ખુલ ખુલ,  
શીદા હયે શીરીજ બાપે હબરે ગુલ.

( ગુલખેર દાખલ હોતા હયે. )

ગુલખેર—(હાકો દેખકે) હા ? એ કૌન કમબખ્ત મેરે મ-  
કાનમે આકે બયેદા હયે. હા, મગદુર હયે કીતકી કે મેરે મકાનમે  
દાખલ હો સકે. અએ ચાંદ ચાંદ તું બેવશ હુઇ, બસ લીઆ  
નત હયે તેરી ઉતકતપે અએ બેમુરવત બેહ્યા એહી તુને છે હઝાર  
રૂપીએકા ઇવઝ દીઆ.

[ચાંદખી ગુલખેર કે પાસ જાકે સમજાતી હયે]

— બેત —

ચાંદખી—(ખ્યારસે) ખફા કીજી હોતા હયે આશકારે આલમ,  
મયે હું ચાર તેરી કયા નહી તુઝે માલુમ.  
બાતકી હયે કૌનસી મયનેન માની આપકી,  
કમ હુઇ હએ મેહેરબાં કીઉ મેહેરબાની આપકી,  
મેરે હુશનકે ગુલશનકી મહક તુંહી લુટેગા.  
સુજ ખુલ ખુલકી શીકર મત કર વો જુર જુરકે મરેગા.

— બેત —

ગુલબેર—અએ આંદ દીલાબનસે તું ચલાતી હયે મુજકો,  
 તે ખાતર તેરી મહોબતકે મએ કહેતાહું તુજકો.  
 દોઆર યારો કરનેસે હોગી ખરાબી આપકી,  
 ઇઝત બએ જોહાંમે વોખી ખરાબી આપકી.  
 અપ સમઝ અએ નાઝનીન રશકે ચમન,  
 પ્રીતકો નીભાના હયે બડા કઠણ.

આંદખી—અએ યારે ગુલબેર ગુસ્સા છોડદે સીતાબ અપ  
 મરે મકાનપે બકે જરા બયેઠીએ જનાબ.

( અંદર જતી હયે. )

ગુલબેર—અરમાન અરમાન અપ આઘબર મેરી આંદ  
 ઐર ઠગકો હયે જુદાઈ ઠએરી. અપ મએખી બકે બયેઠતા હું  
 મયે ધનસે કુચ ડરનેકા નહી. ( બાજુપે ) દમપે સુમાર રખના  
 ચાહીએ.

( ગુલબેર ગુસ્સેસે બયેઠતા હયે. )

આંદખી—(ધરમેસે) અએ ઝનાબ ખાના તધયાર હયે. ઐર  
 શરાબ મોજુદ હયે. આપ ખાનેકુ ઉઠીએ.

ગુલબેર—(બીછાડી દેખકે) બહોત ખુબ મેરી જાન મુજેખી  
 જરા ખુબ લગી હયે.

— ગાના —

હુમબદખાન—ખાનાતો તૈયાર હયે અબ ઉઠો મેરે દાસ,  
 નાનખટાઈ ઐર કવાબ ખીસકુટ શરાબકા હયે જોસ

આંદખી—આપા હયે કીસ વાસ્તે કીઉ કરતા હયે ઝીઆદી ખાત  
 ચુપ ગધે તું બયેઠ નહીતો ખાશગા ભર લાત.

હુમબદખાન—એ દમ કીસે તું ખતલાતા, ચુપ ઉલ્હું કે સરદાર.  
 ધરમે મેરે આંકે કીઉ કરતા હયે તું તકશાર.

ગુલખેર—બસ ઝાંખાં એ ઝહેરી બંદ કર તેરી ચુપ ચુપ ઉલ્હ  
 ચાંદ જેસી ચાંદખીકા તું નૌકર મયે સેઠ. [બયેઠ,  
 હુમબદખાન—ચંદ મેરી માથુક હયે, ઐર મયે હું ઉસકા યાર,  
 શીકલ તેરી મત બતા મુઝે નહી તો મારગા બદકાર.  
 ગુલખેર—ચંદ અતુર વોહ ખ્યારી હયે મેરી તુઝકો મારે લાત,  
 અયે ઐર ચંદાકા નામ એક શીરતું કૌનસી બદખાત;  
 ચંદ તુઝકો ચાહાતી નહી વોહ મુઝકો ચાહાતી ખાશ  
 ચાંદખી—(ધરમેસે આકે) ચુપ ચુપ દીવાને કાઁ—

લડતે મયે ખડી તુમારે પાશ,  
 ન કરે બાતાં બેશરમી તુમ કરેજી અપના કામ.  
 અએન મઝે ઐર ખુશી ખુશાલીમે હીઆ કરે આરાંમ  
 મયે માથુક હું આપકી તુંમ દોનો મેરે યાર,  
 દૌલત ઝીઆદી લાવે ઉસકી મએ હું તાબેદાર.

હુમબદખાન—સચ બાત હયે દીલબર તુમારી શરત મએને  
 કબુલકી પર મેરી એક તકરાર હયે કે જીશ વખત મએ મેરે સૌ-  
 દેકુ જાઉગા ઉશી વખત ધનકો મેરે શાય રહેના ચાહીએ. ઐર  
 જો કામ મએ ફરમાવું આ પેતકરાર બજાના ચાહીએ.

ગુલખેર—અયે મહેરબાંન તુમારી શરત મએને બ આઓસે  
 કબુલકી, પર સુત અએ મેરી બુલબુલ જીસ વખત એ બંદ કા-  
 મકો જાયગા ઉસ વખત ધનકુ મેરે તાબે રહેના ચાહીએ.

હુમબદખાન—અએ ચાંદખી અબ મે રૂખશત હોતાહુ  
 અએ મેરી જાન તેરી શરત બજાકે મએ થોડ દીનોમે આ મીલુંગા.

ગુલખેર—(ગુરમેસે) ચલ જા જા હીઆંસે કોઈ દીન ગલી  
 મે મીલીઓ મએ અછછી મીકાઈ ખીલાઈગા. (ચાંદખીકે) અએ  
 ચાંદખી અબ મુઝેની રૂખશત દે.

ચાંદખી—હા અફસોસ અએ મેરે દીલકે શરર કયામે તુઝે  
 રૂખશત! (ગયગીન હો ખડી હયે)

ગુલખેર—ચાંદળી કાજી ચાહતા નહીં કે મુઝે હીઆજી  
રખશતદે. ખયેર મયે ખડા હું (ચાંદળીકા) અયે શકરતખ કયું  
લખકા ખોલતી નહીં.

—ખેત —

જન જનતો એહી જન, ઐર મેરી જનતો તુહી હયે,  
મુસલમાન દેખે ઇદકા ચાંદ, ઐર મેરા ચાંદતો તુંહી હયે.

—ગાના —

ચાંદળી—લે દોલત આના ઝમદ મેરે દીલજનતી,  
મે શ્રીવાયે તેરે શીરગી ખનકે દીવાની.

ગુલખેર—કાઠી હોતી દીલમે દીલગીર મેરી તુ નુરાતી,  
મયે હુવાહું આશક દેખ તેરી પએશાની.

ચાંદળી—નહીં ઇસી જહાંમે યાર તેરા કોઇ શાની,  
તુઝ ગયે મુઝે બહી અએન રહેન હએ રાની.

ગુલખેર—રખ ચાંદ તેરે પાસ મેરી એ નીશાની.  
દે રઝા ખુશીયે જન ના હો પશમાની.

ચાંદળી—રખતી હું અશમોશિ યાર તેરી મયે નીશાની,  
તેરે દશહો દુસ્મન ખુદ તેરા નીષેહ્યાની.

ગુલખેર—જાતા હું ચાંદ મયે રખીઓ મુઝપે મેહેરખાની,  
ઝર ઝલેવેર લાકે કર તુઝપે ખુરખાની.

ચાંદળી—અએ પ્યારે પ્યારે જાકે શીર ઝદ આઘઓ.

ગુલખેર—અએ મેરે અરમાનકે ગુલશનકે ખીલતે ગુલે ગુલ ગુલા.  
ખ ખુદ કરીમ હએ ચાંદ મુદતમે મએ આકે મીલુગા.  
જાતા હું ચાંદ મયે જાતા હું. (જાતા હયે)

—ખેત —

ચાંદળી—છટકેમે તુએ આએ હયે, હએ હયે ખોલેભાટ,  
ફસે હયે શીકનજમે અખ મયે ઘડુશી દોનાકા ધાટ.  
(જાતી હએ)

દરે પસી નઝ

## આખ દુસરા—પરદા પહેલા.

— એક રસતા —

(હમન્નદખાન વ ગુલખેર દાખીલ હોતે હયે)

હમન્નદખાન—અયે રશીક જોઇ એક કબરસ્તાનમે જા  
ઐાર વહાંસે એક બચેકો લેકે આ. (સાંમને દેખકે) દેખ દેખ દોસ્ત  
વોહ મધએત લેકે કબરસ્તાનમે જાતે હયે તો શીર તુ ઉસકે પીછે  
પીછે ચલજા ઐાર સુન વોહ મધએતકુ ગાડકે જાવગે પીછે તુ  
ઉસ કબરસ્તાનમે જાના ઐાર વો કબરકુ ખોદકે ઉસ બચેકો ની-  
કાલના ઐાર ઊસકુ અછે કપડે પહેનાકે મેર પાસ લેકે આ.

ગુલખેર—બહોત ખુશ ઝનાબ, ઐાર બચેકુ લેકે આતાહું.  
સીતાબ. (દોનો જાતે હયે)

## આખ દુસરા—પરદા દુસરા.

— કબરસ્તાન —

(બહોતસી કબર નઝર આતી હયે. ઐાર ગુલખેર દાખલ હોતા હયે)

ગુલખેર—(ડરકે) અયે ખુદા અબ મયે કીર્તિ કરકે ઇસ  
કબરસ્તાનમે દાખીલ હું. (કુછ અવાઝ સુનકે) શાએદ હીઆં શે-  
તાન હયે ઐાર ભુતખી હોગે અબ મયે કબરકે પાસ કયેસા  
જાઉ ઐાર વો બચેકુ કયેસે નીકાલું. મયે વોહ જાઉ ઐાર  
મુઝે વોહ ખા જાવેતો મયે કયા કરું. હા અફસોસ કે અયેસી સ-  
ખત શરતે મયે અબતકતો ન કીથી પર અયે ચાંદખી ચાંદખી  
તેર ખાતર મયે હયેરાન વ પરેશાન હુવાહું.



— બેત —

મ

જો હોગા જુદા મુજબે મહેરબાન,  
તો જનકે હિઆંસે સલામત બર આપે અરમાન,  
અપતો જોલિશોહા.

(કબરકે પાસ જાતા હયે ઝૈર અરચેકો  
નીકાલકે બાહર આતા હયે.)

આપર મએ ધન બલાસે બચકે આપા હું અપ જનકે,  
મએ હમજદખાનકે પાસ કેઉકે વો મેરી રાહ દેખતા હોગા.  
(જાતા હયે)

## બાબ દુસરા—પરદા તો સરા.

(હમજદખાન દાખીલ હોતા હયે)

હમજદખાન—ગુલખેરકુ વોહ મહમ્મેતકે પીઠે ભિન વોહ  
અપતક કીર્તિ, નહી આઆ. જુદા ન પાશતા કહી બલામે ન  
આ જાય. (ગુલખેર દાખલ હોતા હયે)

ગુલખેર—અએ હમજદખાન હજરો બલામેસે બચકે આ-  
પકા હુકમ બજકે આપા હું.

હમજદખાન—(અરચેકુ દેખકે) સુન અએ ગુલખેર અપ  
હિઆંસે કુચ કરતા જુલ હયે. ઝૈર નજદીકકે શહેરમે એક બડા  
બેપારી હયે ઉસકી પહેડીપે જતા ઝૈર વહાંસે કુછ અસબાબ  
લેકે શીર ઘરકુ ચલેગે.

ગુલખેર—અએ રશીક ધન બચેકો કહાં રખેગે ગરબે જતા  
હોતાતો બાતે કરતાં ઝૈર અપને સાથ બચેક રહેતા. પર શહેર  
મયે અજબાબ હોતાહુ કે હસમરે હુવે બચેકો આપ કયાં કરેગે.

હુમબદખાન—અચ્ચે શુલખેર હન રમજસે અખતકતુ'ના  
વાકીર હયે અમચલ આ મેરે સાથ મજેહતા હનકી આગે હયે.  
(દૈનો જાતે હયે.)

## બાબ દુસરા—પરદા ચૌથા, (એક પેલેડી)

(કુલચંદ શેઠ અને તેના જુનીમો, શામચંદ,  
માણેકચંદ, નેમચંદ અને ખીનખો મેહાછે.)

કુલચંદ—અહ્યા નેમચંદ, શામચંદ કામ નથી આવ્યો એ  
ચાં ગીયોશે.

નેમચંદ—પેલા ખાખીરાવ નવાખને તોં ગીઓશે પેલા હારના  
રૂપીઆ લેવાને તે હમણા આવશે કંઈ કામ હોય તો મને કહાને શેઠ.

કુલચંદ—કાલ નહી, જા તું બારી જગાએ ખેસ.  
(શામચંદ દાખલ થાયછે)

કુલચંદ—હમ અહ્યા શામચંદ આટલી બધી વાર ચાં ગી-  
ઓતોલે.

શામચંદ—શેઠ પેલા ખાખીરાવ નવાખને ત્યાં હારના રૂપીઆ  
લેવા ગયોતો, ને તેણે ખીલીઆંતના ચાર પાંચ થાન મંગાવેલાં છે.

કુલચંદ—ચેરના રૂપીઆ લઈ આવ્યો.

શામચંદ—શેઠ પચીસ હજાર રૂપીઆ લાવ્યોછું. (મિતાને)  
અહ્યા નેમચંદ ખાખીરાવ નવાખના રૂપીઆ વીસ હજાર જમે કર  
બાકીના શા ખાતે ઉધાર. (દીનમાં) પાંચ હજાર ઘેર મોકલ્યા.  
(શામચંદ દાખલ થાયછે)

શામચંદ—(ખે શાદાગર શાયે) શેઠ હી સૌદાગર લા. દહાબર  
લાખ રૂપેયાઆ માત્ર પાવજે તીઆના તુમી સોઈ કરન દ્યા.

કુલચંદ—(સોદાંગરને) આવો શેઠ બેશો.

હુમજાદખાન—બહોત અછા આપની બધેડીએ, (બેસેછે)

કુલચંદ—અમે આપતો બેઠો. ( બેસેછે ) કહો શેઠ તમે

ક્રીમ આવ્યાછો ને તમારે શું શું લેવાનું છે, જરા કહો.

હુમજાદખાન—હમારે હીઆં હમારે બધેટેકી શાદી હયે,

ઉશ વાસતે શાદીકા અસખાબ લેને આયે હયે.

રોમચંદ—ઠીકશે, બલે આવીઆ શીરદાર. આ કુલુશે.

હુમજાદખાન—એહ હમારા નૌકર હએ.

રોમચંદ—એનુ નામ શુ છે ?

હુમજાદખાન—ઉસકા નામ જાફર કરકે હયે.

રોમચંદ—અને શરદાર તમારે નામ શુ છે ?

હુમજાદખાન—હમારા નામ ખોદા બક્ષ હયે.

રોમચંદ—ઠીકસે નામનો બહુ મળના છે. (દીક્ષમાં) એવાં નામને કુલો નાખ્યા હશે એક રાંડનો કાફર ને ખીજો રાંડનો ખુદ બક્ષ શેઠ એને તમે ઓડખ્યા.

કુલચંદ—તારે રોમચંદ તુ ઓડકેછકે ?

રોમચંદ—અરે હુંતો ઇના દાદાની દાદીના કુંડુબને ઓડખ્યું. અરે આ અહ્યા બક્ષનો છોકડો ને ખુદા બક્ષ નામ છે ને આતો પેલા જાફરનો ભાઈ કોકર.

કુલચંદ—ઠીક ઠીક, ઓડખ્યા ત્રીમ શેઠ બોલો હવે શુ શુ નીકાલું.

હુમજાદખાન—શેઠ કપડેતો હમે ઉમદે ઔર અછે લેને કેહયે મગર પહેલે એક કાગ ક્રીન્ હએ હમારા લડકા રારકે બેજાર હુબ હયે ઉસ વાસતે આપકે ઘરમે જુલાતો હોગા, લેક્રીન હમે બતાવએ કે ઉસમે બધેકો સુનાવે ઔર પાછે આરાંમશે સોદા કરેગે.

રોમચંદ—એ શીરદાર અમેતો વાણીઆ છીએ એતો તાબુતના દાહાડમાં મથલજાન દુલા દુલા કરે.

ગુલખેર—અમે મેતા તુ ઝુલેમે નહી સમજતા.

શોમચંદ—ના બાઈશાખ હું દુલામાં નથી સમજતો.

ગુલખેર—અપેર તું સમજતા નહી તો મધે તુજે સમજતાહું  
શુન તુમારે યુજરાતી ભાકમે બચેકો શુજાતે હયે ઉસકું તું મ  
કયા કહેતે હો.

શોમચંદ—ઉશને તો હમ હીચકા શાંગતાં હોતીઆ.

ગુલખેર—તો કમખખત મયેખી એહી કહેતાહું.

શોમચંદ—ઠેક ઠેક શેક આપણા ઘરમાં પેહું શાકરાને હેચોડ  
વાનુશે તે માંમેજે.

કુલચંદ—તારે હમ બશી મરનીકે પોલણું પોલણું.

શોમચંદ—પાલણું તે શુ શેક.

કુલચંદ—પાલણું તે ગોડીઉ શાકરાને શુવાડવાનું.

શોમચંદ—તારે હમ કહેને કે હેંચકો હેંચકો ચાલ એ  
અલ્યા બકર હેંડ મારી સાથે તને હેંચકો બતાવું.

(તેનો હાથ પકડેજે)

ગુલખેર—ચલ દુરશે ખાત કર હાથ મત લગા. હમાગ  
સરદારકા લડકા ખીદાર હો બપગા.

શોમચંદ—ચીમ કાંઈ દેડા ખેડા છીએકેશુ અમેતો વોતીઆં  
શીએ વોણીઆં ચાલ હેંડ મારા પાછલ હેંડને અરે રાંડના હેંડને  
( બપજે )

ગુલખેર—( છોકરાંને શુખાડીને ) અમે મેતા તેરે શેકકા  
ઘરતો બહોત અછા હયે. પર વો ખીડકાકે પાસ ખડીથી વોહ  
કોનથી મેહતા.

શોમચંદ—એ અલ્યા એતો મારા શેકની અલી હતી.

ગુલખેર—અમે બનીએ અલી કયા ચીઝ હયે કુછ આ-  
નેકી હમે.

શોમચંદ—અલી એટલે ખાપડી.

ગુલખેર—હં હં હં ખીધડી ખીધડી.

શોમચંદ—અરે નહી, આ રાંડના પથરના ભમરડો કાંધી  
મલ્યોછ. શાંભડ જો જાણે મારા શેઠના સસરા તેની છોકડી તે  
મારા શેઠ સાથે પરણાવી એટલે થઇ અલી.

ગુલખેર—અરે દીવાને ઉસકોતો હમ કહેતે હયેકે શાદીકી  
ઝોરત.

શોમચંદ—તોરે મે પણ ઇમજ સાંગતો હોવીઆ ને નકામાં  
માથા ફોડીઆ. (શેઠ પાસે જઇને) શેઠ શીરદારના છોકરાને સુ-  
વાડી આબો.

કુલચંદ—ખોલો શેઠ મોતીના છડા બાલીઓ, વેડીઓ હીરા-  
ની વેડીઓ એ બધા સામન તમારા દાખડમાં પેક કરો હવે શું  
લેવું તે કહો.

હમજાદખાન—અખતો કોઇ ઉમદે પયેઝન નીકાલીએ.

કુલચંદ—શોમચંદ આ શેઠને બેગણુ જોઇએ છીએ.

શોમચંદ—શરદાર બેગન જોઇતાં હોયતો શાક બાજીવાલાને  
ઘેર જાઓ અહી કાંઇ વેગણુ વેચેતા નથી.

ગુલખેર—અરે ભલે આદમી હમ અમીર લોક હયેશો કુછ  
બેગન ખાતે હમે.

શોમચંદ—તારે તમે શુ પથરા ખાવોછો.

ગુલખેર—અરે ઉલ્હું હમતો નાનખવાઇ ઝોર કવાખ,  
ખીસકુટ ખાતે હયે.

શોમચંદ—થું થું થું થું.

કુલચંદ—ચીમ અલ્યા શું છે.

શોમચંદ—અરે આ રાંડના એકું એકું બાણછે, નાનખ-  
વાઇ ને કવાખને—રામ, રામ, રામ.

કુલચંદ—અહ્યા શોમચંદ તુ ખાગેએ કે શુ.

શોમચંદ—અરરર રામ, રામ, રામ, શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન  
શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન અમે એ ખાઈએ કે શુ.

ગુલખેર—અએ ગવારો કે ગવાર.

શોમચંદ—તું ગોમનો કુભાર મોણું સંભાલીને ખાલ.

ગુલખેર—તો હમારાં શીરદાર તેરે પાસ પાઉમે પહેનને  
પયેજન માંગ રહા હએ ઝાર તુ કહેતા કે બેગન અએ પરચર કે  
ભાઈ તેરે શેઠે ધરમે ઝારત હયે યા નહી.

શોમચંદ—મારે શેઠને ઘેર કોડત નથી.

ગુલખેર—ખુદા પનાહ મે રખે ધન બનીઓસે અએ મેતા  
તુમારે ગુજરાતી લોકકી ઝારતાં પાઉમે પહેનતે હયે ઉસકુ કયા  
કહેતે હએ. (ઠપેર કર) હાં હાં દેખ એ અઠાસીએ અઠાસીએ.

શોમચંદ—અરે હારે હાં. ઝાંઝર, ઝાંઝર, મારા શેઠની અલી  
પેદેશીને ઝમક ઝમક હેંડસે તે ઠેક ઠેક, શેઠ ધનેતો અઠાસીઆ  
નાઈએ છીએ.

કુલચંદ—અહ્યા રામચંદર પેલી તીજોરીમાંથી અઠાસી અ  
લાવતો. (લાવેએ.)

હુમબદખાન—(અઠાસીએ રખકે) પયેજનતો હમને રખે  
અપ દુપટે કાઢ તોફા દેખકે મંગવાઈયે.

શોમચંદ—તોફાં હમે નથી વેચતા. એતો સોપારીવાલાને  
ત્યાં જાવો.

ગુલખેર—અએ અફઝકે ખાડદાન તોફા મે નહી સમજ.

શોમચંદ—ખાડદાન જોઈએ તો બંદરમાં જાઓ.

ગુલખેર—અએ બનીઆ કહાં તક મએ વુને સમજાવ.

શોમચંદ—અને હુ પણ કહાં સુધી તારી સાથે માથુ ફેક.

યુનખેર—સુન, તોફા ઉસે કહેતે હયે કે જો ઉમદી વ ગેંચો  
ચીઝહો ઉસે કહેતે હયે તોફા અપ સમજા કે નહી.

શોમચંદ—સમજો સમજો, ગેંચી આબજાથી જાદી.

યુનખેર—અપ સપ બાતે છોડદે. ઐર મેરે સરદારકે સીર  
પેચ ચાહીએ વોહ દે દે.

શોમચંદ—(સેઠને) સેઠ ધનેતો પાધડી જોખએચ, તેને એ  
લોક શીડ પેચ ને મદીડો કહેછે.

(મંદીલ આપાને આંકડો કરેછે)

યુનખેર—અએ મેહતા તેરે શેઠજી પહેડીમે સપ મહેતોને  
લાલ પધડી બાંધી હયે ઐર ટુને કાલી કધું બાંધી હયે બલા.

શોમચંદ હ એમસે ભધશાપ કે અમારા સેઠનો બાપ મરી  
ગાયો છે તેથી સોગ પાડયો છે. (હસેછે)

કુલચંદ—સોમચંદ શેઠનો આંકડો કરેા છે, તે આપ ને  
રૂપીઆ ચુકાવી લે.

શોમચંદ—આકડો, પેપડો, બધું તખત્તાર છે. લો આ આં-  
કડો. દશ લાખ, દશ હજાર, દશસો, દશ રૂપીઆ દશ આના દશ  
પોધ થઈ, ચુકવી આલો.

હમજાદખાન—સેઠ આંકડેમે કુછ ફરકતો ન હોગા. મથે  
જુમારે એજીનપે એ આંકડેકા હીશાખ ચુકા દેતાહું.

કુલચંદ—અરે શહેબ એતો શું પન અમારેતો ગાયકવાડ  
શરકાર શાયે એરલોતો વહીવટ થાયછે કે મહીને દાહાડે ઓછામાં  
ઓછો ચાર કરોડનો આંકડો થાયછે.

શોમચંદ—ને સાહેબ એ આંકડો ચુકવવાને હું જાઉં છું.

હમજાદખાન—બસ, બસ, મેતા. તેરે કહેને પે ઐર તેરે  
જાહે હમાનપે મથે હીશાખ ચુકા દેતાહું. (યુનખેરકું) જાહેર એ  
અસજાખ લેકે જા ઐર વો તીજોરીમેસે અસરજીઆંકી થેલીઆં

લેકે આ. ઐર ય અસખ્યામ વો સંદુકમે ડાલકે રવાને સહેર  
ચાંદખીકે કરદે ઐર અસરશીઆં લેકે ઝદદ આ.

ગુલખેર—આઆ મેહેરખાન.

શોમચંદ—શુ સેઠ ધનો નોકર રૂપીઆ લેવા જીઓ.

હુમનખાન—સેઠ હમારા નોકર અસરશીઆ લેને ગયા તો  
સહી પર તીજોરીકી કીલી તો મેરે પાસ હમે, તો અપ મયે ખુદ  
જતાહું. ઐર અસરશીઆં લેકે આતા હુ. (હીનીને જાયછે)

ફુલચંદ—સોમચંદ આ શીરદાર રૂપીઆ લેવા જાયછે.

શોમચંદ—કોઈ નહી, કોઈ નહી. ધનો છોકડો આપણા  
ઘરમાંછે, તે રાંડના છોકરાને મુકીને ચોં જવાના છે.

છોકરો—(ફુલચંદને) બાપા, બાપા, પેલા શીરદારનો છોકરો  
પોરણામાં મરી જીઓછે.

ફુલચંદ—અરરર, સોમચંદ હવે ચીમ કરીશુ.

શોમચંદ—અરરર, સેઠ હવેતો મરી જઈશું એ રાંડનો  
આવશને એના છોકડાને મોંગશે.

ફુલચંદ—સોમચંદ હવે શું કરીશુ. (રડેછે) (ને ઠગ આ-  
વેછે) આ મારા બાપ એતો આવ્યા.

હુમનખાન—શેઠ લો તુમારે રૂપીએ ઐર મેતેકુ ભેજકે  
હમારે લડકેકો મંગવાઈએ.

ફુલચંદ—(કાંપતો કાંપતો) સોમચંદ આ શીરદારને કહેકે  
હમ થક ને ખેચાર હજાર રૂપીઆ લેતો માંડી વાળ.

શોમચંદ—(ઠગને) એ શીરદાર આમ આવો તમારો લાંકડો  
તો મરી ગીઓ હવે તમે કહો તેમ કરી આપું.

હુમનખાન—કઆ, હમારા લડકા મર ગયા. કીને માર  
મેલા, ઝદદ કહેદે નહીતો તેરી કમખખી આવઈ દેખ.

(ગુસે ધાયછે)



શોમચંદ—કમળખતી મારા શેઠની કે ઇને મારી નાખે છે ને કમળખતી એની અલીની કે ઇના ઘરમાં છોકડો હતો, મારી કમળખતી આવેતો પછી મારી નાની અલી મારા નામનાં છાત્રાં લે.

હુમળાખાન—સેઠ હમારે લડકેકો યુવવાઇએ.

કુલચંદ—(હુગો થઇને ઉભા છે.)

શોમચંદ—શીરદાર સાચ ઇને કેશરી પાક આલો નહીતો શીઆડનો મેથી પાક આલો કે શરદી, ગરમી બંધુએ મરી જાએ ને જોન પાણુ ઉઘડી જાય.

હુમળાખાન—મેરે દીલમેળી ઇએહી તદગીરથી કીઉકે કુચ શુતતાહી નહી.

શોમચંદ—(સેઠને મારે છે) મારા સેઠને મારતો ના, મારા સેઠને મારતો ના.

કુલચંદ—ઓ મારા બાપરે. (નાસી જાય છે.)

શોમચંદ—શીરદાર તમારો છોકડો મરવાનો તેતો મરી ગી-ઓ. હવે કાંઈ પાછો આવે તેમ નથી. હવે તમે કહો તે હુ આપુ ને અમારા સેઠને માફ કરો.

હુમળાખાન—અએ મહેતા મયે બહોત દીલગીર હોતાહુ કે મેગ નુરે ચશમ ઇસ દુનીઆકો છોકરે ચલા ગયા. અચ ધન દહીલગકુ કયા કરે, અફસોસ સદ હજાર અફસોસ.

શોમચંદ—શીરદાર તમે દીલગીરના થાઓ હશે કાંઈ નહી ચાલો હવે હુ તમારા છોકડાને બદલે બે લાખ રૂપીઆને બે વહાણુ આપુછું એ ઉપરાંતતો મારા સેઠના ઘરમાં ખીજી પુજી કાંઈ નથી નહીતો તે પણુ આપી દેત.

યુવખેર—અએ મહેતા તુ હુશીઆર વ દાનાવ હવે નહીતો યએ કાંમ મે તુમ સચકો ફાંશીઆ જાએ. અચ ચલ દેવો રૂપઇએ ઔર જાઝ. (યુવખેર ઠગકો સમજતા હવે)

શોભચંદ—હા આણી. (હાં જાયછે)

કુલચંદ—( છુપાતો આવેછે ) કેમ સોમચંદ શું કીધું એ શેડના નાશી ગીઆ કે ?

શોભચંદ—અરે તમારા પાપમાં મારાતોં આર વાગી જતને મારી અલી રડતી રેત, પણ એ વહાણુ ને એ લાખ રૂપીઆ આપીને કાઢી મેલા.

કુલચંદ—અરરર મારા બાપરે, શત્રુનાશ કાહાડ્યું. ( પોક મેલેછે ).

શોભચંદ—ઓ સેડના બાપરે. ( રડેછે )

અલી—એ તમને કહ્યુંજે એ પીટયો મેહિતો તમને બીખ મગાવશે ને જુવો મંગાવ્યોને હજી પણ એ મુવાને કાહાડી મેલો નહીતો હું મારા બાપને ઘેર નાશી જઈશુ.

કુલચંદ—નારના તું વડી કહાં જાયછે, ઇને કાહાડી મેલુજી ( મેવાને ) જા અલ્યા સોમચંદ મારે તાર કાંઈ કામ નથી તે મને બીખ મંગાવી. ( રડેછે )

શોભચંદ—હજીતો કાચલી લેવડાવીશ.

અલી—જો મારો પીટીઓ હજીતો કાચલી લેવડાવાતું કહેછે. કાહાડી મેલોછો કે નહી.

શોભચંદ—મારો પગાર ચુકવી આણી.

કુલચંદ—કોની પાસે પગાર માંગેછે.

શોભચંદ—તમારી પાસે ચોકડી કરીછે, કાંઈ રમત કરી નથી ને પગાર નહી આપેતો ફરીઆદી કરીશ.

કુલચંદ—જા જા કર ફરીઆદી જા.

શોભચંદ—જાઈશું હો, જાઈશું હો, જાઈશું હો, તમારી અંલી વેચાવીશ. ( જાયછે )

કુલચંદ—આલ માલી આલી, આલ ધરમાં જાહે (મેતાને)  
હું જાહે છું હો, સંભાળો. (જાણે)

( પરડો પડે છે )

**આખ દુસરા—પરદા થાંચવા.**

—એક રસતા —

(ગુલમેર દાખીલ હોતા હયે)

ગુલમેર—અમે માલીક માલીક, મમે મેરી અરમાનકો કમ પહેચુંગા વોહ હમજાદખાનને તો એક બનીએકા ધર મારા ઝોર દશ લાખકી દૌલત ચાંદખીકો ભેજી અમ વોહ ચાંદખી મેરે હાથમે ન રહેગી પર ઉમીદ હયે મુઝકો કે ઉસ ખુલ ખુલકો હર તર-હાંસે હાથમે લાવું. (ધેરકે) હમજાદખાનકો ખીલે ઝોરસી લેનેકો ભેજા વોહ અમતક કયુ નહી આયા.

હમજાદખાન—શીરદાર આપકા ફરમાન બજાકે મમે આ-યાહું. ખીલે ઝોરસખી લેકે આયાહું.

ગુલમેર—હમજાદખાન અબ સુન મયે તુઝે એક ખાત કહે-તાહું કે તું અપને દીલમે હુશીઆર રહેના કહુંકે આદશાહકે મહેલમે ચોરી કરનેકી હયે. તો શીર ઉસ મહેલકે દરવાજે ખારા ઘટે બજતે હયે તો વોહ ખારા ઘટે બજતેકે સાથ ખારા ખીલે મારકે આહીસતા આહીસતા ઉસ મહેલપે ચડ જાના ઝોર શોનેરી દીવાનખાનમે આદશાહ શોયા હયે, સમજ. હુસીઆ-રીસે એક બાજુપે છુપકે બયેઠના મયે મેરા કામ કરકે શીર તુઝે ચેતાજીગા.

હમજાદખાન—(એક બાજુપે) અરરર મેરી કયાં કંમખખતી લગી કે મયે હાતકી સાથ આયા અમે કંમખખત ચાંદ તુને

મુજે કસાયા અપતો હીમત રખના ચાહીએ નહીતો દશ-લાખ  
કા દૌનત જે દી હયે વાળી જાએગી ( ગુનમેરકું ) અછા.  
સાહેબ મએ બહોત અબરદારીસે રહુંગા આર તુંમ કહોગે વહાં  
છુપકે બયેઠુગા.

ગુનમેર—કીકે વાંહ કુછ બનીએકા ઘર ન હયે. વહાં તો  
ચોરીકા કામ બડા સખત હયે ચત્ર આ મેરે ખેંચે.

(દોનો જાતે હયે)

## દ રો પ સી ન \*

### બાબ તીસરા—ચરદા પહેલા.

—બાદશાહકા મહેલ—

[ વઝીર, અમીર, સખ બએઠે હયે આર બાદશાહ  
અપને નસેમે બયેઠા હયે ]

બાદશાહ—અએ વઝીર આજકી શખ મહેદારી વ ચયેનમે  
ગુનમેરગે તો કોઈ અછી ગાનેવાલી હો ઉસે બુઝાનેકો સાકીકું બેજા  
વઝીર—બહોત ખુશ શાકી ઝલ જા આર ચાંદનીકું બુઝાજા  
શાકી—અછછા જનાબ. (જાયકે)

બાદશાહ—( નથેમે ) વઝીર અખ તક જલસા કયું નહી  
શર હુવા.

વઝીર—શકેકો મયેને બેજા હયે વોહ અખી આએગા.

(ચાંદની આતી હયે, સનામ કરકે બયેઠતી હયે)

બાદશાહ—( ચાંદનીકો ) ચલો છેકો તુમારે શીરી હલકકો  
આર કરો ખુશી ધન મહેશીલકો.

## — ગાના —

ચાંદળી—તાજે તખ્ત ઐર બાદશાહ સારી—

આલમ પનાહ હો તુમે મુબારક. ટેક.

તારી ફતેરી હોયે જહાંમે જહાંપનાહ વોહ તુમે મુબારક

રજો મુશીબત દક્કા હો તુમસે,

રહેમ ખુદાકી હો તુમે મુબારક. તાજે બખ્ત૦

તુમારે હકમે અરમાન હમારી,

કરે હાંશીલ ખુદા તુમે મુબારક. તાજે બખ્ત૦

કયામત તક કાયમ રહે તખ્ત શાહકા,

હમ્મે હયે દુવા હમારી હો તુમે મુબારક. તાજે બખ્ત૦

(ગાના બંદ કરકે પાન બનાવી હયે)

બાદશાહ—(તથેમે) વઝીર ગાના બંદ કયુ હુવા.

વઝીર—યએ મહેરબાન આપકે વાસતે ચાંદળી પાન બનાવી હયે. (ચાંદળીકો) ચાંદળી ચલો અબ્બ કુછ ગરબીઆ હોરી હુમરી, કુંછેડો.

ગોકલીએ લઇ ચાલો—એ રાગ.

હોરી એલુમે કીનકે શંગ પીઆ ધર નાહી અપના ટેક

હાલત તમારી શુનારી શખીઆં,

બેયરનબધ મોઝો અખીઆં પીઆ૦

શંગકી શહેલીઆ એલેં હોરી,

વો દેખ જલે જન મોરી. પીઆ૦

શાનેકી મોરી બની પીચકારી,

હીરે જડીત શય શારી. પીઆ૦

કાગણુ ફલ્યો ફલોશે સજની,

તડક તડક જએ રજની. પીઆ૦

શય રંગ શકિ પીઆ બીન બેયેના,

નાપેનુ જહવેર ઐર ગેવના. પીઆ૦

જોખનકી બહાર પીઆ ખીન છાતી.

ઉખલ ઉખલ રહી છાતી.

પીઆ૦

દરશકો તરશત અખીઆ હમારી,

અખ આકિ મરૂં મેં કરારી.

પીઆ૦

[ સખ મીજલસ ખુશ હોતી હયે, ઐર પાદશાહ  
અપને દીલમે બહોત ખેશી હોતા હયે ]

— એત —

પાદશાહ—વઝીર વઝીર, દીલ હુવા હયે ખુશાલ,

આરમાન કયા એ રખતી મયે કરગા નીહાલ.

વઝીર—જહાંપના મએ પુછતાહું. (ચાંદખીકો) અએ ચાંદખી શાહકો જી બહોત ખુશીમે આયા હયે. તુમારા જી ચાહે વોહ માંગલ્યો, તુમારી અરમાન બર આવેગી.

ચાંદખી—અએ નામવર સાહેબ હમારે ગાનેસે આપ ખુશી હુવે. ઐર મહેશીલસે મુઝે આફ્રીન મીલી એહી મયે અરમાન રખતીથી. બસ અખ ઝયાદ કયાં માંથું. નામવરકી નીશની મીલ જાયે તો બસ હયે.

વઝીર—અએ હમારે શરકે તાજ દીલમે આવે વોહ દીજી એ. મયેને પુછાતો સહી. પર મુહુશે કુછ કહેતી નહી.

પાદશાહ—અએ વઝીર અપને ખાજાનેમેસે એકસો અશ-રશીઆં દે. ઐર મયે મેરે ગલેકા હાર મેરી યાદગારીકે લીએ દેતા હું. (હાર ઐર અસરશીઆં દેતે હયે)

( ઐર ચાંદખી જાતી હયે )

પાદશાહ—શાકી મહેલકે દરવાજે સખ ખંધ કરદે અખ મયે સો જાતાહું. તું હુશીઆરીસે ખડા રહે.

શાકી—અજા સાહેબ તુમારા ખીદમતદાર ખંદા હજુરીમે હાજર રહે. (શાહ સોતા હયે ઐર શાકી ખડા હયે)

ગુલખેરૂ—(દાખીલ હોકે) સુન, હમબદખાન તું ઉસ જાએ  
 પે ચુપકા ચુપકા બપેક. મયે તુએ પુકાર ઉસ વખત તું આના.  
 (ખીચાર કરકે,) અબ હસ મહેલમે એક શાકી શીવા ઐર કોઈ  
 નહી. (એક બાજુપે ખજા રહેતા હયે.)

બાદશાહ—શાકી હુકા ભરકે લા.

શાકી—અછા જનાબ. (હુકા લાતા હયે)

ગુલખેરૂ—બસ અબ એહી તદખીર કરકે શાકી અબકે શીર  
 હુકા ભરને જાવે ઐર મયે ઉનકે પીએ જાઉકે ઉસકા દમ આ-  
 ખર કરં.

બાદશાહ—શાકી શીરકે હુકા ભરકે લા. આજ મુતે નીદ  
 કયું નહી આતી બજા.

ગુલખેરૂ—(બાજુસે) નીંદ નહી આતીતો કંમબખતી તુમારી.

શાકી—બહોત ખુબ.

[શાકી જાતા હયે ઉસકે પીએ ગુલખેરૂ જાકે ઉસે  
 માર ડાલતા હયે ઐર હુકા ભરકે લાતા હયે.]

ગુલખેરૂ—હીજાએ સાહેબ હુકા ભરકે લાયા હું.

બાદશાહ—કોઈ કીસ્સેકી ખાત સુના કે મુતે નીંદ આવે.

ગુલખેરૂ—અછા સાહેબ સુનીએ એક બાદશાહ અપને મ-  
 હેલમે સોયાયા જબ આધી રાત ગુજરીતો નાગાહ ઉસ મહેલમે  
 એક ઐર દાખલ હવા. બાદશાહકે પાસ એક શાકી શીવા ઐર  
 કોઈ નહી યા. તો શીર વોહ ચોરને શાકી હુકા ભરને ગયા  
 ઉસકે પીએ જાકે ઉસકો મારકે બાદશાહકાં શાકી વોહ ખુદ બનકે  
 આયા, શીર બાદશાહકું નીંદ લગી, ઐર જો બાદશાહને અમ-  
 બાબકી પેઠી પલંગકે નીચુ રખીધી વોહ ઉઠકે ચલા ગયા.



## બાબ તીસરા—પરદા દુસરા.

— એક રસતા —

(ફકડ અંતે કપડે પહેનકે ચાંદકે પાસ જાતા હયે)

— ગાના —

(તકરકા હોતા હયે અએસાખી યુલનંદાંમ કંઠ) — એ રાહ.  
ફકડ—ચાંદકી જુદાઇમે અબ જાન મેરી જાતી હયે,  
રૌશન દીદ બતા મુન્ને અએ ધ્યારી કીર્ણ સતાવી હયે. ચાંદકી  
શરમીંદા યુલાબ હોતા હયે દેખ રૂખશારકો, ચાંદકી  
અસ્મકો દેખકે નરગીશખી શરમાતી હયે. ચાંદકી  
મહે બુએમિ વોહ હયે નાઝની રશકે અમંન,  
જુદા કાલી દેખકે યુલ યુલખી બલજાતી હયે. ચાંદકી  
દંમપે દંમ કરતાં હું યાદ જાન કીઠી મીલતી નહી,  
હયે શીકલ રસીલી વોહ તશરીર મુજકુ ભાવી હયે. ચાંદકી  
ચાંદસે મીલું મયે જાકે તો હોવે આરાંમો ચેન,  
વરલકી કબ રાત હો અરમાન અએસી આતી હયે. ચાંદકી  
(જાતા હયે)

## બાબ તીસરા—પરદા તીસરા.

[ચાંદખી અપને ખુમારી ધશકમે બયેઠી હયે  
ઐર ફકડ દાખીલ હોતા હયે.]

ચાંદખી—આઇએ મેરે ફકડ.

ફકડ—હાં હમ સદા રહેતે હયે. અકડ કીર્ણ સરકાર  
આપકી તખીએત તનદુસ્ત તો હયે.

ચાંદખી—હાં મગર મએ કબકી તુમારી રહા દેખતી બયેઠી હું



કુક્કડ—અએ જનન તુમેરી રાહ દેખકે બપેકીયી, તો મએ  
તુએ આ મીજાકે નહી. અએ સાંદળી મુઝકો મેરે પીદરકી દહા-  
શત બહોત લગતી હએ ઉરકે લીએ મએ તેરે પાસ આ નહી  
શકતા.

સાંદળી—અએ મેરે ખ્યારે અબ કહી જનનાં નહી. રાતો  
દીન મેરે ચરખાપે રહો હએ મકાન તુમારા હયે.

કુક્કડ—અએ સાંદ આજ મેરા જુ આહાતા હયે કે તેરા  
શરીરે હલક શુનું.

સાંદળી—અએ જનન દીલો જનશે મુતાતી હું.

(ગાતી હયે)

— ગાના —

(મુશ્વતકા ભાઈ દીલઆરા)—એ રાહ.

સાંદળી—હીઝરમે અએ ખ્યારે જનન મેરી જાતી હયે,  
રશકે ચમન કા યુલ હયે તુ તસવીર તેરી બાતી હયે, હીઝં  
જુકો નાહી ચએન મેરે જબસે વોહ ગયા સનમ.  
લાખામે હયે તુહી દાના ન, અક્કલ મેરી પાતી હયે. હીઝં  
લખતો મયેને દેખી તેરી, ગોયા માનીદ યુલસી હયે.  
જુ કર ખુરખાં તુજપે અરમાન અએસી આતી હયે હીઝં  
(શંભાલો તેગે અઘકો જરાં શુનોતો શહી)— રાહ.

ચમનમે આપેહો ખ્યારે જરા શુનોતો શહી,  
ઉડાવુંગા ગાનેકી ખુશખો હવા શુનોતો શહી. ચમનં  
ન હોગા જેહાંમે કોઈ હઆર આપકે માદ,  
કરગી ખુશમે ખોલકે જખા શુનોતો શહી. ચમનં  
હવા હયે દરદ મોહબતકા કયા કહું તુમશે,  
ખતાવો કોંનશી ઉનકી દવા શુનોતો શહી. ચમનં  
પીમારી શખત હયે જુ હાલ તુમશે કયા ખોલું,  
કો શુનતા નહી મેરી શદ શુનોતો શહી. ચમનં

મરીજ મેરેકા હકીમ કોઇ મીલ જાયે,  
હેસાન માનુગી ઉનકા ભલા શુનેતો શહી.      ચમન  
થકે હકીમ હયે દનાજો ઉનકી દેદેકે,  
આશક આ જાએતો દરદ દક્ષ શુનેતો શહી      ચમન

[ગાના શીર હયે, બાહારસે કુછ અવાજ શુનેકે  
ગાના બંદ કરકે સુનતી હયે]

ગુલબેર—(અંદરસે) અએ ચાંદખી દરવાજા ખોલ.

ચાંદખી—હાં હાં ખોલતી હું.

ફકુડ—(ધભરાકે) ચાંદખી વોહ કોન હયે.

ચાંદખી—અએ જાન જાન, ધભરાતાં કીજ વોહતો મેરા  
શેઠ હયે જો મએને પુઝકો કહાંયા કે દૌજત ઘને ગયા હયે વોહ  
દૌજત લેકે આયા હયે.

ફકુડ—અએ ચાંદખી જુએ હીયાંસે બાહર નીકાલદે નહીતો  
કહીં છુપાદે. (કાંપકે) તોબા કહી મુફત મેં મારા જાઉગાં.

ગુલબેર—(જોરસે અંદરસે) ચાંદ ચાંદ, દરવાજા ખોલ.

ચાંદખી—આતી હું, આતી હું, હયેરો. (ફકુડકો) અએ ખ્યારે  
ખ્યારે એ ચદર ઓડકે ચકી પીસને બયેડજા. અએ જાન ધભ-  
રાના નહી, મયે ધન દોનોકા અછા રસ્તા કરંગી.

(ફકુડ ચકી પીસને બયેડતા હયે)

ચાંદખી—(દરવાજા ખોલકે) દીજદાર મન મએ કબકી  
પુમારી રહા દેખકે બયેઠી હું.

ગુલબેર—(ગુથમે) કીકે ચાંદ દરવાજા ખોલનેકું દેર લગ  
ગઇ બલા.

ચાંદખી—(આંખ મસલતે મસલતે) અએ ખ્યારે ખ્યારે મયે  
સોષથી ઓર જુએ આંખ આંખા ધન અએ આંખકી ઓહી હકીગત  
હયે કે મયે પાન ખાતે ખાતે પલંગ પર સો ગઇ શીર કયા કહું  
માંજરા કે આંખ દરવાજેએ આંકે ખડેહો ઓર મુજે પુકારતે હો

અચ્છે સુનકે મચ્છે ખાખસે ખીધાર હુધ ઝૈાર દરવાજા ખોલકે  
દેખતી હુતો અચ્છે મેરે ચરમોકે તારે શાએદ આપહી નજર  
આએ.

ગુલખેર—અચ્છે ચાંદ મયે દુરકી મંઝીલ કરકે આયા હું.  
અચ્છે જાન ખાના ઝલ તૈયાર કર.

ચાંદખી—અચ્છે અઝીઝ ખાનાતો તહયાર હયે લેકીન અચ્છે  
મેરે ધ્યારે મયે પુછતી હુંકે મેરી શરતકે માફક તુમ દોનો મેસે  
ઝીઆદી દૈલત કીસકી હયે.

ગુલખેર—અચ્છે જાન ઝીઆદી દૈલત મેરી હયે. મચ્છે  
ખાના ખાકે શીર તુને ખતાઉગાં. તુ અજમાદશ કરીઓ.

હુમજાદખાન—સચ્છ હચ્છે ચાંદખી કે ઝીઆદી દૈલત ગુલ-  
ખેરકી હયે.

ગુલખેર—( ચાંદખીકો ) મકદુર નહી ધનકી કે મેરી બરા-  
બરી કરે.

— ગાના —

ચાંદખી—ઝીઆદી દૈલત હયે તેરી અચ્છે મેરે ગુલખેર જાનમ,  
મેરે ખાતર અચ્છે ધ્યારે કયેસા ઉઠયા હયે સીતમ.

ગુલખેર—તેરે જુલ્ફાને અચ્છે જાની મેરા દીલ છીન લીઆ,  
દાંમે ઉલક્તમે મેરે દીલકો તુને કયેદ કીઆ.

ચાંદખી—અચ્છે મેરે જાન બસ અરમાન બરાધ મેરી,  
દીલકો ખુશ કર અચ્છે ધ્યારે અખતો હો ચુકી તેરી.

ગુલખેર—તેરે નયેનાને અચ્છે જાની સુને દીવાનાં કીયાં,  
પર ન મહોબતમે મચ્છેને વસલકા એક જામ પીયા.

ચાંદખી—આ મેરે ગુલખેર તુને હાર ગલેકા મેં કરે,  
મીઠી ખાતોપે મેરી જાન મયે ખુરખાન કરે.

( ઠગકુ )—મીઆ હિ પાંચ ગીનો અખ તુયારા કામ નહી,  
ખાત હચ્છે શરમકી આશકકો હીયાં આરામ નહી.

હુમજાદખાન—કીસ લીએ જાઉં તમે ચાંદખી તું સુનલે જરા,  
તેરી ઇન ચોરકી છાતીપેએ બસ રહુગા ખડા.

ચાંદખી—ખડે રહો બહાર મીઆ હીઆથે છોડેકે તકરાંર.  
મેરે ગુલખેર શીવા ગયેરકી નહી દરકાર.

હુમજાદખાન—દી હયે દસ લાખકી દૌલત ચાંદખી તુલકો,  
બેશરમહો ચુકી ઇનકાર કીજી કરતી મુજકો.

ચાંદખી—મેરે પ્યારેકે સાથ મએ કાટુંગી ખુસીમે દીન,  
પઠી એક પાનમે દશ લાખ મેં દેતી હું છીન.

હુમજાદખાન—મેવકા હો ચુકી આખર મુજેખી ગાના કીઆ,  
દૌલત દશલાખકી લેકે મુજે દીવાના કીઆ.

ચાંદખી—દરમાં દશ લાખકા નૌકર મેરે ખાતે હયે,  
તેરે જયસેતો મીઆ ધરપે બહોત આતે હયે.

હુમજાદખાન—ખુન આતા હયે મુજે લઉંગા મયે દોનોકી જાન,  
શીરખી કહેતાહુ કે ચાંદખી જરા તું માન.

ગુલખેર—અબ મીઆ બહોત હુવા બંધ કર ઝખાંએ તેરી,  
શ્રેઠ મયે ચાંદકા ઐર ચેખી શેઠાની મેરી.

હુમજાદખાન—અએ ચાંદ લેકે ધમ રસાના નહી ભજા,  
મેરે જીગરેકા જલાના નહી ભજા.

ચાંદખી—થી શરત મેરી મીઆં મે રખતી હું શરમ,  
નાહક કીજી કરતા તેરા ગુશા ગરમ.

ગુલખેર—અએ ચાંદ ચાંદ અબ ઇનકા ઓઆદા સતાના  
ખુશ નહી, એક થોડે દીન હીઆં ઇનકા રહેનેદે. શીર રખથત  
કરેગે.

ચાંદખી—તુમારી ખુશી હોતો રખા મયે તો નાખુશ હું.

ગુલખેર—અએ જાન તું નાખુશ હયે તો હીઆ કોન રાજી  
હયે. (દીલમે) એ કવાબમે હઠી કાગેકુ ચાહીએ. (ચાંદખીકા) અએ  
ચાંદ ચાંદ અબતો બહોત ખુબ લગી હયે ખાના લેકે આ.

ચદબી—ધારે ધરમે બહે બયેડો મએ ખાના લાતી હું.  
હમબદખાન—હા અફસોસ આખર મયે ના મુરાદ હવા.

— ખેત —

ઝરકી મહોબત ઝરકે તામિ, ઝરતો જગમે ખાર હયે,  
જસ જમોપે દેખો યારો, ઝરસે ખેડ પાર હયે.

(બયેડતા હયે)

ગુલખેર—માથુકાકી મીઠી ખાતોપે દીલકો મત લોભા.

વોહ તુઝકો કહેતી નહી મીઆ વોહ ઝરકો કહેતી યાર હયે

ચાંદબી—(એક બાજુપે)

(બયેડતા હયે)

— ખેત —

લાઇ હું મએ શીશા ભર ઝહેરી શરાબ,

પીલાળી ઠગ ચોરકુ આખર દમ કર સીતાબ.

મયે આશક હું ઉતપે હયે મેર દીલદાર,

ધન માલ દૌલતકી નહી મુન્ને દરકાર.

જહ મયે જદદ ઐર કર એ કામ,

શીર મયે મેરા ફકડ મએ કરીગે મુબી ઐર શામ.

(ચોર ઐર ઠગકી ખીચમે બયેડતી હયે)

ગુલખેર—ચાંદ ચાંદ શરાબકા શીશા ઐર જમ મેરે પાસ લા.  
મયે તુન્ને ભરકે પીલાઉ.

ચાંદબી—અએ ધારે બાદ મુદતસે મએને આપકા રૌશન  
દીદાર દેખા હયે તો મયે મેરે હાથસે તુમે શરાબ પીલાઉ (ભરકે)  
લીજએ મેહરખાન.

ગુલખેર—હા મેરી જન. (પીતે પીતે) અઝાબ લહેઝતકાં  
હયે એ શરાબ.

ફકડ—(પીસતે પીસતે) અબ હોગાં તુમારા ખાનાં ખરાબ

ચાંદબી—લીજએ મેહરખાન.

ગુલખેર—બથ ચાંદ. અબ હમબદખાનકો દે.

હુમજાદખાન—નહી નહી અઝીઝ તુને ચાંદખીઝી કસમ હયે તુંહી નાશ કર.

ગુલખેર—અએ ચાંદ તેરે કશમકે ખાતર મયે શીરકે પીતા હું એ ઈશકોકા શરાબ.

ફક્કડ—અબ બરાબર હોગા તુમારા ખાના ખરાબ.

ચાંદખી—(હુમજાદખાનકો) લીજીએ સેક.

હુમજાદખાન—હા સરકાર. (પીતા હયે)

ફક્કડ—(પીસતે પીસતે) ઠગજીતો પીવંતાને, ચોરજીતો મરંતા અછા, અછા, અછા.

ગુલખેર—અએ ચાંદ, અએ કએસા શરાબ મીલાવા મુઝકો. (લયડતે લયડતે) કયા ઝહેરીયા શરાબ.

ફક્કડ—નહી નહી ઇએ તુમારા ખાના ખરાબ હોનેકા ઇએ હયે શરાબ. (પીસતા હયે)

હુમજાદખાન—અએ ચાંદખી આખીરશ તુને બેવકાઈકી દયાનત, દયાનત, હયે તેરી ઉલફતપે.

(દમ આખર હોતા હયે)

ગુલખેર—અએ સનમ સંગદીલ બેવકા મઆશુક દગ્ગરૈ દયાનત પડો તેરી આશનાઇપે.

ચાંદખી—અયે જનાબ કયા હુવા તુમકો ઐર પીતે હો શરાબ

ફક્કડ—હાંહાં ચાંદખી કરદે ઇનોકા ખાના ખરાબ. (દીલમે) શીર મએ અએશ આરામ કરંગા. કબસે પીસતે પીસતે ઝેર હાથમે છાલે પડ ગયે હયે.

ગુલખેર—મેરા દમ લખોપે આયા. ઐર તું કહેતીકે ઐર પીતો

— બેત —

બેમુરવત બેરહેમ બેવકા હુઇ તું આશના,

દીલ લગાવા જીસે દીસકી હયે તું આશના.

(દોનો મરજતે હયે)

( ૪૨ )

— બેત —

(આંદણી કુકડકે પાસ જાઉં)  
આ મેરે પાસ અમ્મે મેરે ખ્યારે અલસત,  
તેરે દોસ્તો મેં દેતીહું મયે અપના દસત.  
કયામત વક કયામ રહે તેરી ઉલફત,  
ખુદાન આશતા નગીરે આફત,  
નગપેરસે ગરજ હયે મુઝકો ઝીનહાર.  
આજસે હું તેરી ઐર તુ મેરા દીલદાર,

— બેત —

કુકડ—સુન એ આંદ તુ હમ્મે વફાદાર,  
હયે જાન સમ્યા મુઝપે તેરા ખ્યાર.  
કૌલ દે મુજકો તુ હોકે વફા,  
કે હરગીઝ ગીરે ન મુજપે જફા.

— ગાના —

(ગર હમને દીલ સનમકો દીઆ—એ રાહ.)  
આંદણી—જફા ગીરે ન તુઝપે જાન હમ્મે જાનકી કસમ,  
હરદમ રખુંગી ચશ્માપે હમાનકી કસમ.  
તેરે ખાતર ખ્યારે મમ્મેને હી દોનોકી જાન,  
અઝીઝ જાની તુ મેરા હયે જાનકી કસમ.  
તું ગલેફા હાર હયે ઐર તું મેરા દીલદાર,  
તું ઝીગરકા જાની હયે યાર ખ્યારકી કસમ.  
હીર લાલ માતી તુંમપે કરૂંગી શીદા.  
કુરખાન હોકે જોલું મેં બરે માલકી કસમ.

અયે મેરે આશનાવે જાન અબ શબ દાસ્ત છોડ દે ઐર  
અયેશ મજેશમે રાજ મેરે શાય કર. ચલ આ ઘરમે આંકે  
બમેઠ મયે ખાના લાવી હું. (જાતી હયે)

ફફડ—બહોત અછા (ઠયેરકે) અયે ફફડ ખુબે હુશીઆ-  
રીસે રહેના, નહીતો તેરીની હાલત કયુ અયેશી હોગી. (ખીઆ-  
રકે) આઘા ઇત ખેરહેમ ઐરતને મેરી આખેકે શામને દૌના  
આશકોકી જાન લી તો શય હયે કે કયુ મેરીની જાન લે ઉનમે  
કુછ શક નહી. કયુકે એ બડી બેકદર ઐરત હયે કે ઇત ખીઆર  
ઠગને દશ લાખકી દૌલત દી. ઐર ઐરકી મહોબત બેશુમારથી પર  
અયેશી મહોબત બુલ વો બેવફા હુંબ એ ફફડ ખુબ ગોહાર કરે  
કે તેરે લાએક નહી ઇએ ઐરતકે તું આશાનાઇ કરે.

— બેત —

દીલ દીને ઉસીકો જસે દીલકી દરકાર હો,  
દીલ દીને ઉસીકો જો આખર વફાદાર હો.  
બે હયા ઐરતકો હરગીજ દીલ ન દીજએ,  
બે મુરવત માશુકશે આશનાઇ ન કીજએ.  
બે રૈહમ બે શરમ બે કદર દેખી ઇએ ઐરત,  
અપને આશકોકો મારનેન આઇ જરા ગેયેરત.

બશ અબ એહી તદ્દીર અછી લગતકે ઇત ખનજરશે  
ચાંદખીકા ગલા કાટલું ઐર દૌલત લે અપને ઘરકો ચલા જાઉ  
અયેશી ખુનખાર ઐરતકો કતલ કરના શખ્તબર હયે.

(ખાના લેકે આતી હયે)

ચાંદખી—ચલ આ ખ્યારે ફફડ ખાના ખાલે ઐર શરાબ  
પા લે શીર અયેશ વ મત્તે કરીમે.

ફફડ—(ગુથેસે) ચુલેમે દાલ તેરા ખાના ઐર અંગાર  
લગા તેરે શરાબકો એ કંમખત ઐરત થુ હયે તેરી ઉલજતપે એ  
બે શરમ ચાંદ.

ચાંદખી—કયુ કયુ ખ્યારે મુલ્તેશે એશી કયાં ખતા હુઇ જો  
ઇશ કદર આપ બેજાર હુવે હો. (એક બાજુપે ખડી હયે)



ફ્રકડ—અયે નાખકાર તેરા મુ મુજે મત ખતાં.

— બેત —

અયેશી ઐરતોસે હરગીજ ન કીજીએ મોહાખત.

જે કદર મે શવાકી ન કીજીએ શોખત.

જેહાકી ઐરતોસે હાંગે શખ માહીર,

નતો દાખલા ધએ ચાંદકા હયે હીઆ જાહીર.

આખર હુધ બેવકા ખાકે ધન માલ,

ચાંદકી મોહાખતમે દેખો ધએ હાલ.

મીજલશકે શાહેઓ કરનાં ખુશ ખ્યાલ,

કેરડીકી શોખતમે હયે ખુરે હાલ.

ચાંદબી—બશ બશ એયે ધ્યારે નાહક કહુ મુજે બદનામ કરતે હો મયેને કયા તુમારા ખીગાડા ઐર કોનશી દોલત મેને તુમારી આધ તો ધશ કદર બેશરમીકે શુખત શુનાવે હો મયે તુમેપે જ દેતી હું ઐર તુમ મે હમાન હો ખડે ખડે નાલાએક ખાતા શુતાતે હો.

— બેત —

ફ્રકડ—મારેગી મુજકો ધએ હયે કમ અકલ,  
સે લે એ ચાંદ તેરી કરનીકે ફલ.



